

ACC. N:R M. 15050: 1-47.

Landskap: *Halland* ..... Upptecknare: *Z. av Johansson, Väröbacka*
Härad: *Vidke m. fl.* ..... Berättare: *olika personer; se upptecknarens
dessa båda.*
Socken: *Värö m. fl.* ..... Berättarens yrke: .....
Uppteckningsår: *1960* ..... Född år ..... i .....

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Husböndefolk och tjänstefolk. s. 1-47

LUF 105

Husbondefolk och tjänstefolk
ZUF 105FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf 105.

1

Allmänna förhållanden

De flesta av bondgårdarna i Varö omfattade en areal på emellan 20 till 40 tunnland. Enda undantag utgjorde Gåshjivaregården, Fornå, Nyelero, Prästgården och Åkraberg, där man sökte efterlikna livsföringen på de större herrgårdarna.

På en bondgård av den vanliga typen höll man i regel sig med både dräng och pige, samt en vaktpojke under sommarhalvåret. Fåreatarsbesättningen bestod av c:a 2-3 hästar, 4-6 kor, 3 ungdjur, några kalvar, ett 10-tal får, 3-5 svin samt en 10 till 15 höns.

Tjänstetiden gällde mätningen för halvår eller helår. Senare även för månad, 1900-talet.

I arstiderna fick även husmännen, invånarna i de många småstugorna runt om i bygden, rycka in och hjälpa till med arbetet. Så var förhållandet i vår bruket, arbetet i mossen, i slätten, i skörd och bärgning, fräschning, linberedning, även som vid storsläkt och tvätt. Dessutom spann man olika slag av garn ull och lin, åt bondmorsorna under större delen av året.

Arbetsfördelning

I Värö var det brukligt att bonden deltog i så gott som alla slag av arbeten, således både att håra med oxar samt fräska

med slaga. På de s. k. herrgårdarna,
ovan nämnda, uppträdde husbonden som
en mäktig och skickad herremän för vilken
drängar och arbetsfolk bevände i sträck.
Tryckherde Wallberg yttrade en gång:
- Där en dräng står på vakt medan
de andra lator sig, där har jag mina
drängar.

Mjölksning av korna utfördes
alltid av kvinnor. Vid storstakt hjälpte
ofta en äldre husman till med ett hacka
trött (hacksvad) på en stor stubbe av
ekt. (hackkott).

På gårdar med såväl en äldre
som en yngre dräng eller ziga blev det
alltid den yngre som fick fjansgöra som
passupp. Gångse latesitt var storedräng
och lilledräng.

Tregel hjälptes husfolket åt med att sköta om olika arbeten på gården. En kvinna borde dock inte utföra en hel dags arbete, kallades i så fall för "kjarvla-bonde". Gälde fram till 1930-talet.

Flå hästar utfördes blott av rackare, krämmare tills i början av 1900-talet då bönderna själva frigjorde sig från äldre fördomar och sämresätt och utförde även denna förut så oerhört förnedrande sysselsättning.

Arbetstid och fritid

Från mitten av 1800-talet till seklets slut började arbetsdagen under sommaren oftast vid 4 eller 5-tiden på morgonen och fortgick till kl. 9 på kvällen. Från 1900 till 1925 från 6 på morgonen till 8 på

kvällen. Ten bekant ranns det:
När klokkarn drar i strängen
bör bonnen släppa drängen.

Sedvanligt Reid denna tid ett kvälls-
ringningen skedd kl. 8 på aftonen.

Från omkring 1925 till 1940 var
arbetstiden från 7 på morgonen till 7 på
kvällen. Från 1940-talet till nu - 1960 - up-
tör arbetet för en dräng eller dagsverkmän
i regel kl. 6 på em.

Under de långa vinterkvällarna under
1800-talet gick fjänarna hjälpa till med att
karda och spinna till sent på kvällen.

Smidare gick oftast följa de äldre
i deras arbete. Tekständerna vare gamla karka
och fötaliga.

Under 1800-talet var det sparsamt
med fjänarnas fritid. En eller annan söndags-

eftermiddag kunde drängen eller pigen få några lediga timmar för att hälsa på i sitt hem. Glade då vantigen en kaka bröd och en lit sovel med sig hem.

Sin egentliga fritid hade fjönarna under friveckorna, som inföll under tiden 24 till 30 april samt från den 24 oktober till den 31 okt. Dagen för höstmarknaden i Varberg var dessutom en allmän fredag. Första helg-fria onsdagen i november månad.

Att fjönarna stannade kvar på gården under sina fridagar torde ej ha före-kommit i andra fall än då föräldraken sknades. Bröd och sovel var vantigt att fjönarna fick med sig hem.

Fjönarna hade rätt till vissa persedlar, som ingick i deras löneförmåner, t. ex. att besöka vissa kappland med

Såd eller lin eller sätta potatis. Dessa pro-
dukter fick tjänstefolket skördade, fröskade
eller beströ. Samtidigt med gårdens. Fika-
så skulle byskomakaren och skräddaren
sillverka skor eller sy kläder till tjänste-
folket samtidigt som de sysselsatte sig med
dessa göromål åt bondens familj.

Ungäringe

I bondehemmen blev tjänstefolket ofta
som medlemmar av familjen och en pige
eller dräng kunde stanna på en gård i
ganska många år, ibland under hela sitt
liv.

Pigor och drängar hade ofta sina sov-
platser i kabbaret eller i någon mindre
kammare. Eldställen saknades alltid i
dessa rum. På de större gårdarna, gästgivar-
gården, Torva och prästgården fanns en

Särskild ställkammar där drängarna
höll till. Piggarna säremot lägo i något
likt rum i mangårdsbyggnaden. Verligen
en liten kökskammar.

Några förändringar ägde inte rum
förrän på 1930-talet.

Sina personliga tillhörigheter för-
varade tjänstefolket i något skrin eller
kista. Kläder upphängdes på en spik på
väggen. Ofta var spiken försedd med en tunn
tradrulle till skydd för rock som annars
kunde straka kläderna.

I bondgårdarna äto alla vid sam-
ma bord, medan säremot en sträng åt-
skillnad rådde vid de s. k. hertygårdarna,
alla förut nämnda.

Vid större gillen skötte drängen
om gästerna utomhus och pigan hjälpte

till i köket. Både åt en kalasmaten vid
köksbordet sedan gästerna blivit trakterade
i storstugan.

Först fram på 1930-talet skedde
många förändringar inom dessa gängse
sedvänjor. Nu förekommer ingen åb-
skiltnad.

Vid besök i kyrkan och ungdomen
i de nedersta bänkarna eller helst upp på
läktaren där de kunde sig mer fria.

Herrskapsfolket och storbönderna hade
sina bänkpåsar längst fram i de första
kvartalen framför predikstol och altar-
rund.

Var eller varannan söndag besökte
fjänerna gudstjänsten.

Förhållandet mellan tjänstefolket
och bondgårdarnas egen jämna ungdom

var i allmänhet mycket gott. Samlades till gemensamma julkalas och lekstugor samt midsommarsting. Dans vid något vägstäl eller annan lättslagig gräsbacke förekom ofta inom de olika byarna.

Särskilda ungdomskalas på den egna gården gällde blott för en trängre krets av närestående hemvärdar, som man ofta umgicks med. Julkalas för ungdom hölls allmänt under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Fjänsbefolket uteslöts aldrig från dessa samkväm.

Den första dansbanan i Vårö uppfördes i slutet på 1800-talet av handlanden A. P. Bernström i Busa. Helt samlades ungdom från olika byar och slagsmil emellan de olika byarnas ungdom förekom ofta. Ungdom från varje särskild by höll i regel

ihop. Sociala skillnader betydde härvid
föga, eldigheten och styrkan stod högst
i kurs.

Flätkonst

Tjänstefolket kom mestadels från de
fabrika små och fattiga hemmen inom
socknen. Men var det många barn inom
en bondefamilj tog även dessa plats på bond-
gårdar inom eller utanför den egna socknen.
Tidigare under 1800-talet gick många bond-
bönder till sjöss, sökte arbete i Danmark
eller tillfälligt träskarbete i sydhaland och
Skåne under hösten och förvintern. Efter
mitten av 1800-talet emigrerade en stor
del av socknens ungdom till Amerika,
från 20 till 80 personer pr år. Denna om-
fattande emigration fortsatte tills i början

av 1920-talet.

Drängar och pigor från de små hemmen eller de mindre bondgårdarna var i regel jänngods.

Emellan ungdomen på herrgårdarna och bondehemmen i gemen förekom inget umgänge.

Biffermål förekom då och då mellan tjänstefolk och bondgårdarnes ungdom. Det var dock ej så ovanligt inom en anstalt bondefamilj. En piga eller drängpojke från en fattig småstuga ansågs ej vara god nog som kontrahent till ett barn från ett burget bondehem. Som husbonde eller husmor på gården blev dock dessa arbetare snart jämteordiga med prästens bönder.

Husbondervälde

Som tillfalsord användes uttrycket
bondens förnamn eller ordet du eller I
till husefodern. Ex. Bern i By, Ola,
Erik, vils, Johan-Bern o. s. v. Till
husmodern sade man i regel "mor",
mor i Stongården, mor Skantäl.

Tjänarna utförde den tygla som
de fick befallning om av husefodern
eller husmodern.

Felade tjänarna i något avseende
kunde det bli hårda bömmor eller i
svårare fall avsked. Misshandel före-
i enstaka fall.

Dålig mat förekom ofta på
"herrgårdarna". Samtidigt möjlig blodpelt
kunde ingå en lång tid i kosten under

efter vintern och våren.

Fjästehjous stadgen var ganska
välkänd. Det berättas sålunda om en dräng
som blev höfligt utskäld av sin hus-
bonde för någon förselsel och bonden
röt till honom:

— Har du inte reda på att det
finns lag för fjänare.

— Jo, de vet jag, men de finns
lag för prämmare må, svarade
drängen ragg.

När jag var 17 år hade jag tjänst som
piga på en bondgård i Norröra (Pears). I
årslön hade jag 11:- kr., den högsta som då
betalades. Därtill kom jänse persedlar. För
min del fick jag sätta 6 korgar potatis samt
så 2 korgar linfrö. Fick byg till 2 linnen,
ett par skor och 1 par träskor jämte 2 skil-
pund ull till strumpor.

1853 betalades för ett måndagsverke
12 skilling (25 öre) och för ett kvinnodags-
verke 8 skilling (17 öre).

Vid 20 år genomgick jag en kurs för
barnmorsker i Göteborg. Efter denna utbild-
ning fick jag anställning som barnmorska
i Värö. Jag var den förste examinerade barn-
morskan på denna plats. Tidigare hade en
självlärd jordemor skött om denna
äggla.

Husbondesfolk och tjänstefolk

När min far gifte sig 1859 började han kort tid därefter arbeta som dagelark på Backa jäskevävergård. Arbetstiden var lång och obeständig. Vid körslor till Botebary kunde man få köra större delen av natten. Som arbetlön erhöll han 25 öre som dagen på vintern och 50 öre på sommaren. På denna avlöning fick han föda en familj på 7 personer, som utgjordes av hustrun och deras 6 barn.

Hustrun hjälpte till med uppehållet åt familjen genom att flitigt vara sysselsatt med att karda ull samt spinna garn av ull och lin åt bondmörerna i byn Trälstorp, där familjen bodde.

Som uppmaning på äldrens dagar

2
ficks fadern som gavs av Vår församling
en bibel år 1893.

På insidan av pärmen står det
antecknat:

Anders Albertsson
Trällstorp nr 1

Gåva av Vår församling
år 1893

Jag föddes i en liten backstuga
på östra utmarken i Vårö år 1864.
Mina föräldrar var mycket fattiga och vi
 fick därför alltid leva under hårda villkor
och söka dra oss fram med små re-
surser.

När jag nyss fyllt 10 år fick jag på
hösten plats på en bondgård i Veddinge, där
min uppgift blev att i hemmagaardet vakt-
kor, får och gäss så länge kreaturen kunde
gå ut på bete, i detta fall till dagarna
strax före jul. Jag bod därför mitt hus-
bondefolk om att få stanna hos dem
över jul. En onskan som de även till-
mötesgick. Men strax efter trettondehelgen
måste jag vända tillbaka till mitt fattiga
hem. Fick en kaka bröd och lite sovel med
mig hem när jag lämnade mitt präktiga

och godhjärtade husbondefolk.

Våren 1875 fick jag ny vaktfjös på gården Pyet i Värö. På denna gård fanns det ett 10-tal kor och lika många får, vilken besättning jag skulle valla och ha uppsikt över på den vidsträckt utmarken öster om gården.

Tidigt på morgonen drog jag sakta iväg med boskapen in mot Bocksjö och förde dem åter mot gården sent på en. För att vara hemma med barna till mjölktdags på kvällen. Som mitt middagsmål hade jag med mig en liten flaska mjölk och ett par smörgåsar med hemlagad ost på.

En regnig vådersdag råknade reven bita ihjäl ett av de små lammen och jag stod förskräckt och bävande inför vad som skett. Det stod klart för mig att

jag måste genast gå till gården och tala om vad som hänt vad som än följde därpå. Det blev även vad jag väntat mig hårda bannor från husbondefolket och avsked som vaktpojke. Strykt slapp jag likväl ifrån.

Nästa plats som vallpojke fick jag på en gård i Backa by, där jag vakttade kor och gäss i hemmagärdet under hösten 1875. Gässen slaktades till "märkensmås" och såldes i Göteborg, till vilken stad man färdades med häst och vagn från Värö, en resa på 6 mil. Järnväg saknades på denna tid, kom först till 1888.

Som lön för höstens vaktfjänst fick jag ett par "blaggarusbyxor" som byskräddaren givde åt mig. När jag flyttade tillbaka hem strax före jul fick jag som sed var ett knytt med bröd och savel med mig hem.

Under en tid av 3 år ledsagade jag härefter en blind man på hans handelsfärder i Varbergstrakten. Han försålde nämligen kryddor, syltar och andra småsaker till bondmorarna samt köpte samtidigt upp avvägnade köttben, som tillvaratogs ute på gårdarna i bygden. Dessa hogsamlade ben försålles sedan till en uppköpare.

Våren 1879 tog jag tjänst på en gård i Veddige. Konen utgjordes av några klädesplagg jämte träskor. Dessutom fick jag så en karyne linbrö på bondens "hörarlamm". Arbetade sedan på denna gård i 3 år mot samma ersättning år efter år.

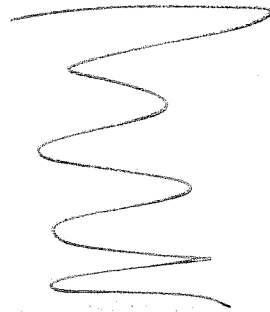
Den 24 okt. 1881 tog jag tjänst på en annan gård i Veddige. Konen beständes till 10:- kr. yr är jämte 1:- kr. i städja.

Som persedlar skulle jag erhålla rock
och väst, byxor, stövlor, 2 marker ull
till strumpor samt hemvävt tyg till
2 skjortor. På sommaren hade jag dess-
utom rätt till att så 2 kappor linfrö.
Fröet såldes på åkern fram på höst-
sidan till hugade spekulanter för
6 till 7:- kr. pr kappland. Fröet var
alltid en lättsäld vara då man ännu
vände allt tyg till husbehov i hemmen.

Den 1 nov. 1882 flyttade jag till en
gård i Sunnåra, Värö. Lönen bestämdes till
25:- kr. för år jämt 2:- kr. i städja.
Persedlarna utgjordes av en kostym av
hemvävt "värken", 1 par stövlor, 2 st.
linneskjortor, 2 marker ull samt trä-
skor. På sommaren fick jag sätta 1/2
tumma potatis eller utså 2 fot havre.

År 1887 slutade jag mitt liv
som bonddräng och reste över till Amerika.

Under mina tjänsteår var det
sparsamt med fritid och nöjen. Ibland
 fick man vara med på något julkalas
 eller bröllop, då och då besöka en mark-
nad. På kalasen vantrades det rikligt
av såväl mat som dryck. Dans före-
kom i regel i något hårbare. Under
somnaren även på någon gräsbacke
eller vid något vägskäl i byn.

Förtjänsterna ha inte varit över
sitt stora, säger Andersson, dagspenningen
var låg under större delen av min ar-
betsliv bortsett på bondgårderna.

Under 39 år följde jag med motor-
fräskan här i Värö från gård till gård.
Det var ett hårt och slitsamt arbete men
jag förlorade sällan någon dag. Dagsför-
tjänsten var från början kr. 1,50 men steg
eftershand till 2:- kr. På 1920-talet steg dags-
penningen ytterligare till kr. 2:50 och
1936 gick vi 3:- kr.

Under hela 1940-talet gick dags-
penningen upp i snabb takt från kr.
4:-, 5:-, 6:-, 7:-, 8:-, 10:- och 12:- kr. På
1950-talet övergick man till timpenning:
2:-, 2:25, 2:50 (1954), 3:-, 3:50 och nu
1960 kr. 4:- i timmen.

Den första motorfrösken kom till Värö år 1909, berättar Andersson vidare, och den inköptes av handlanden A. P. Berntsson och motorstötaren Alfred Backe i Väröbacka.

När den första motorfrösken var utsliten och så gott som obrukbar bildades Backe Fröskeverksförening.

Under två somrar - 1903 - 04 -
före min konfirmation var jag anställd
som vaktpojke på en större bondgård i
Kanda socken, Fjäre härad. Jag började min
tjänst den 15 april och slutade den 15 okt.
båda åren. Första året hade jag 25:- kr. i
lön för 6 månader och året därpå 35:-
Till det fick jag hålla mig med på egen
bekostnad. Kvitväl hade jag sparat 17:- kr.
av andra sommars lönen för att ha till-
hjälp till inskaffandet av min konfirma-
tionskostym.

Arbetsdagen var lång, eftersom
gårdens morgontidige forjare kom och
väckte mig kl. 4 varje morgon. Sedan
var jag inte fri från kreaturen förrän
kl. 9 på kvällen.

Året efter konfirmationen fick jag

anställning vid stenhuggeriet i Stråvalla.
Under de första åren kom jag sällan över en
dagsinkomst av 1:- kr. Sedan jag ordentligt
lärt yrket tjänade jag 2:- kr. pr dag, vilket
ansågs som en god dagsförvänt på den tiden.
Flär stannade jag även till år 1914, då denna
rörelse lades ned.

Sedan dess har jag sysslat med sten-
arbeten av olika slag inom orten. Tagt
stenfog till byggnader, murat källare och
byggt stentrappor m. m.

1915 var arbetlönen 2:- kr. pr dag,
men steg efterhand gradvis upp till 5:- kr.
På 1930-talet började jag arbeta mot tim-
peng åt sommarstuguegare. Timlönen började
sakta uppåt från 75 öre till 1:- kr. - 1.25 -
1.50 - 1.75 - 2:-, 2:25 - 2:50 - . 1940 fick
jag 2:25 i timmen och 1958 kr. 3:50.

Bönderna hölls alltid läder själva. Vid slakt av nötkreatur lät man bereda och garva hudarna, som sedan användes till skodon och seldor.

Jag arbetade under min tid i tre kyrkoförsamlingar, berättade mäster och hade alltid en eller två gesäller till hjälp. ~~En bra gesäller till hjälp.~~ En bra gesäll fick 3:- kr. i veckan i lön och en lärling 2:- kr. Arbetet uppdelades på två gårdar, varvid mäster skars till lädret till skodaren och gesällerna skuro till pligg, sydde och pliggade ihop. Då gick arbetet undan så att man fick göra allting för hand. Omkring en eller två veckor stannade vi på varje gård, beroende på hur många personer som fanns i respektive familj. Tjänarna skulle

Även de ha både skor och stölar.
Dessutom hade man de besvärliga seldonen
att laga eller nytillverka.

Arbetsdagen började klockan fyra
på morgonen och sedan var det ofta att
hålla på till nio eller tio på kvällen.
"Men en längta ända aldrig på går'la,
då va herrans roligt", påstod mästern
Johansson.

På 1916 tjänade jag som dräng
på gården Skräbergs i Värö. Jordbruket
omfattar därstädes 50 tunnland åker.
På gården fanns även en kördräng och
en gisa.

Som lön erhöll jag 12:- kr. pr må-
nad. Arbetet började kl. 6 på morgonen
och fortsatte till kl. 8 och ibland 9 på
kvällen.

Fritiden utgjordes av några lediga
timmar på söndagsaftermiddagen.

På somrarna brukade ungdomen
samlas till dans om lördags- och sön-
dagskvällarna på en gräsbacke i byn
Sambjörntorp. Denna dansplats kallades
för Norge. Flit samlades mycket ungdom
från en stor del av Värö. En lagspelman
trakterade ett 2-radigt dragspel, efter vars toner
danser trädde under större delen av somrarnatten.

1901 och 1902 hade jag plats som dröng
på en bondgård i Trällstorp, Värö. Lönen var
bestämd till 150:- kr. pr år.

Arbetet började kl. 4 varje morgon,
vinter som sommar. Flört och strävsamt
arbete med värbruk, förnyttning, slåtter,
skörd och beryning av säden. Under hösten
och vintern tröskades en stor del av säden
med slaga. Pensades genom s. k. kustning.
Med en liten handtrövel av trä krostades säden
över lojen från den ena ändan till den
andra, varvid sädestörnen avskildes från
agnar och boss.

Wagnen beständ fritid före korn inb.
Man var glad om man kunde få ett par
lediga timmar en söndagseftermiddag
så eller så.

År 1923 tog jag tjänst som gäsa
på Svinningsgård i Backa. Lönen utgjorde
20:- kr. i månaden på vintern samt 25:-
på sommaren.

Arbetet började alltid kl. 5 på
morgonen och till sedan på till kl. 9
eller halv 10 på kvällen.

På sommaren hade vi lång väg att
gå för att mjölka korna på gårdens stora
ägskippe i Gyrkegårde.

Fritt hade man endast varannan
eller tredje söndag, dock först på en.
Vägen brukade jag att tala om.
Stannade på denna gård i 7 år.

M. 15050:32a

Landskap: Holland Berättare: Fru Bertha Tharlsson
Härad: Viske Berättarens yrke: Smäbrumarhustru
Socken: Värö Berättarens adress: Lumvira 7 Väröbacka
Uppteckningsår: 1960 Född år 1906 i Värö

Upptecknare: Torvald Johansson Björkebo Väröbacka

Örningsgård Backa nr 21

Gårdens åkerareal: 62 tunnland

Antal djur: 11 kor, 8 ungdjur, 5 hästar,
2 modersuggor, 17 gödsrein,
50 höns, 6 får.

Familj: 3 vuxna, 4 barn, 2 fjönare

1923

År 1922 flyttade jag till Öster-
gården i Skövalla. Började tjänsten den
10 januari. Hade under vintermånaderna
jan. - april 15:-kr. i månaden, på som-
maren och hösten 20:-kr.

På vintern var arbetstiden från halv
7 på morgonen till kl. 8 på kvällen.

På sommaren från halv 6 på morgonen
till 9 på kvällen.

Fritid: Endast någon söndagsfester-
middag då eller då.

Besökte under tjänstetiden en bio-
föreläsning i Trillesås samt ett par
sommararbeten i Värö.

M. 15050:33a.

Landskap: Holland Upptecknat av: Torér Johansson
Härad: Viske Adress: Björkelö, Väröbecka
Socken: Skövalla Berättat av: Gustaf Karlsson
Uppteckningsår: 1960 Född år 1907 i Värö

(Får småbruk på 3 tunnland. Familj: 2 vuxna, 4 barn)

Östergård, Trärra nr 3, Skövalla

Gårdens iherred: 18 tunnland

Antal djur: 5 kor, 2 ungdjur, 2 hästar
1 modersugga och 6 gödsvin,
40 höns.

Familj: 2 vuxna, 1 dräng.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

Astrid Pettersson

(Forts på sid 12.)

Kenias Lumumba eftersom han ena stunden kunde lugnt och sakligt skissera upp Kenias framtid och andra stunden säja till engelsmännen: Passar inte galoscherna så ta nästa flyg hem till Europa. Kurt Andersson stack inte under stol med att det kan vara samma stämning som i Kongo, men man lär av deras misstag. Kenia har inte så rika flöden till självförsörjning, inga råvarutillgångar mer än det som jorden ger. Överläggningarna om framtiden går ofta ner på ett lågt plan och England ger skarpa varningens ord. Det är hög politisk temperatur och tanken på Kongo svävar över förhandlingarna..

Ordn. M. 15050. huf
Anna-Lisa Bjerklin i Hemmets magasin "lä' in sitt veto" mot undertecknads västkvarterinlägg. År 1650 fick vi vår första legohjonsstadga, som gällde i oförändrat skick till 1826. Då ändrades den något och gällde sedan till 1926 när den slopades. Det kan tänkas att det bara var de forna danska landskapen — som också räknar Halland — som bara lät den tjänaren som förnyade sin städsla få frivecka. Anna Lisa Bjerklin påstod att alla fick den Gesällerna och lärpojkarerna. Jag ringde Johan Hulten Väröbacka den ende jag känner som "sält skinn" som det hette, det som jag berättade om i västkvarterten. Jo, han fick sin frivecka, men han var ju inte alltid så noga med att lämna sin gamla tjänst just den 24, det kunde gå en dag över. Min farmor berättade om lämnen som låg framför kyrkan i Kungsbacka och på Lilla Torg i Göteborg. På Larsmässe-marknad stod drängar och pigor där och viftade med sina orlovssedlar. Pigorna neg och pojkarerna snusade ur dosor. Husbönderna gick med piskan under armen och vände på drängarna för att se att de var "fullkomna". Husmor tittade gärna på särkelinniga, sa farmor. — Om det var en renlig piga. Återstår nu att forska när frivecka för den nystadde blev vedertagen. I flera mina uppteckningar hittar jag: — En sluta tjänsten den ene dan' och börja en ny den andre. Det kanske var den lilla förändringen 1826 som tog resten av 1800-talet för att slå igenom. Man var i alla fall fast ett helt år och länsman hade rätt att hämta den som avvek. Agan slopades aldrig i legohjonsstadgan.

Men legohjonsstadgan slopades 1926. Och i Missgärninga-balken 36 stadgas: Huru bötas skall, om man slår hustru sin, eller hustru man sin eller husbonde, eller matmoder legohjonet sitt:

— Slår Husbonde, eller Matmoder, legohjonet sitt, så att thet varder theraf lamt eller lytt, ligge thet i laga bot, som förr är sagt. Näpsa the thet skälige, för brott theras, varde ogilt, Hvilken man af hat eller i dryckenskap eller för annor kvinnas skull, slår hustru sina blå och blodig, lam eller lytt: vare det allt i tveböte. Slår hustru man sin, stände samma rätt.

Friveckan

34

Friveckan inföll på hösten från den 24 oktober till den 31. Den utnyttjades dock endast när en fjänare bytte plats och flyttade över till någon annan gård. I många fall stannade liksom fjänaren kvar och begagnade sig blott av ett par dagar av den tillfälliga fritiden.

När fjänaren lämnade gården fick han eller hon en kaka bröd och lite sovel med sig hem att leva av under friveckan. Skulle ej behöva ligga sina föräldrar eller släktingar till åtnytte. Ibland innehöll matknytet endast en kaka bröd.

Förhållandena rörande friveckan växlade alltså beroende på sinnesart hos såväl fjänare som husbondefolk.

År 1916 tog jag tjänst hos lantbr.
Anders Eliasson i By, Fläsvalla. Gårdens
äkerareal omfattade 22 tunnland och man
höll en djurbesättning på 2 hästar, 6 kor,
några ungdjur, 4-5 svin och ungefär ett 30-
tal höns. Familjen bestod av 3 vuxna personer.

Jag stannade på denna gård i 8 år.
Under de 3 första åren hade jag 15:- kr. i
månaden, under de senare 5 åren 20:- kr.
pr. månad. Någon fritid var ej bestämmd.
Arbetstiden var här som på alla andra gårdar
i trakten från tidigt på morgonen till sent
på kvällen.

1924 fick jag anställning på Vårö
prästgård. Jordbruket omfattade där 100 tunn-
land odlad jord. På gården höll man sig
med 3 par härbara hästar jämte ett par
unghästar, 18 mjölkkor samt ett 20-tal

kor samt ett 20-tal ungdjur, 7-8 svin
och c:a 40 höns.

Månadslönen uppgick till 30:- kr.
med varanren söndag fritt. Arbetstid från
1/2 6 på morgonen till 7 och ibland 8 på
kvällen.

1930 övergick jag till att arbeta som
dagarkarl på prästgården och hade då 1,50
kr dag. Denna dagspenning höjdes 1933
till 2:- kr.

1934 var jag sysselsatt som väg-
arbetare. Vi hade då 62 öre i timmen.

Från 1935 har jag sysslat med lite
av varje. Bland annat lagt upp kalv-
tak. Arbetlönen inom detta yrke var
vid denna tid 2:50 kr dag, men steg
1942 till 5:- kr. jämte fri kost.

Arbetar 1960 inom byggnadsfacket och upp-
bär nu 5.02 i timmen plus semesterpengar.

Många arbetslag under det gamla och rytmiska bondeåret var av hård och strävsam natur. Sådana arbeten var t. ex. slakt stortvätt (laga), förnyttlagning samt brätning av lin (klöffa). För att förylla upp dessa mödosamma och påfrestande sysselsättningar bjöd husbondefolket arbetslaget på en del extra förplägnad av olika slag både i fråga om såväl mat som dryck. Strämt och muntert glän höjde även till dessa arbets-
syngiffel.

Mycket god mat och rikligt med sugar bestod bonden på arbetslaget under den tid ett visst slags arbete pågick, t. ex. vid slakt och förnyttlagning. När arbetarna lämnade gården efter fullgjort värblick var och en av dem en vetering (liten kran) med sig hem.

Arbetslöner

38

År 1912 hade jag plats som dräng
på gården Anders i Derome, ett jordbruk på
80 tunnland. Vi var 2 drängar och 1 pige.
Ljålv hade jag 35:- kr. i månaden, pigan
kr. 20:-

Sommaren blev ovanligt regnig
och i skörden gick det därför inte att an-
vända skördemaskinen. All säden mjadades
av med lid. Arbetsfolk från bygden hjälpte
oss härmed.

En pjäcksare erhöll då i daglön
1.50 och en kvinna eller yngling som tog
snygg och band säden 1:- kr. Arbetslid från
kl. 7 på morgonen till kl. 8 på kvällen.

Allt skördefolket erhöll mat på
gården, alltså fri kost.

Arbetslön för dikegrävare i Värö 1929-1960

år	1929	lön	3:-	samt maten		
"	1933	"	2:50	"	"	"
"	1934	"	3:-	"	"	"
"	1937	"	5:-	"	"	"
"	1941	"	5:50	"	"	"
"	1944	"	6:50	"	"	"
"	1947	"	8:-	"	"	"
"	1948	"	10:-	"	"	"
"	1951	"	14:-	endast middag och kaffe		
"	1952	"	17:-	"	"	"
"	1954	"	20:-	"	"	"
"	1956	"	21:-	"	"	"
"	1958	"	22:-	"	"	"
"	1960	"	24:-	"	"	"

Dayspenning för potatislockning1860-1960

40

1860. 8 Skilling = 17 öre

1875. 12 " " 25 "

1890. 16 " " 33 "

1902. 40 öre

1908. 50 "

1912. 60 " 1948. 6:- Kr.

1918. 1:- Kr. 1950. 8:- "

1920. 1.25 1952. 10:- "

1925. 1.50 1954. 12:- "

1936. 2.- 1956. 15:- "

1939. 2.50 1958. 18:- "

1941. 3:- 1960. 20:- "

1944. 4:- Från år 1950 har arbetaren

1946. 5:- ätit frukost och kvallsvard i sitt hem.

Dräng - och piglöner i Väröunder ett sekel 1860-1960

1860. Dräng. Lönen: 15:- till 20:- kr. pr
år jämte städja o. persedlar
Vattnpojke: Maten och något klädesplagg

Piga. Lönen: 10:- till 12:- kr. pr år
jämte städja och persedlar
Billpiga: Maten och något klädesplagg
Ofta en fattig och föräldratos
flicka inrymd på fattig-
anstalt i kyrkans vägen-
hus.

1870. Dräng. Lönen: 20:- 25:- kr. pr år
jämte städja och persedlar.

Vaktpojke: Mat och lite kläder.
 Piga. Vuxen: 15:- till 20:- kr. pr år
 jämte städja och persedlar.
 Fillepiga: Mat och lite kläder.

1880. Dräng. Vuxen: 25:- till 30:- kr. pr år
 jämte städja och persedlar.

Vaktpojke: 5:- till 6:- kr. för ett halv-
 år samt några klädesplagg.
 Piga. Vuxen: 18:- till 20:- kr. pr år
 samt vissa persedlar.
 Fillepiga: 8:- till 12:- kr. pr år
 samt lite persedlar.

1890. Dräng. Vuxen: 40:- till 60:- kr. pr år
 jämte persedlar.

Vaktpojke: 8:- till 15:- kr. för ett halvår
 jämte persedlar.

Piga. Vuxen: 25:- till 30:- kr. pr år
 jämte persedlar.
 Flicka: 18:- till 20:- kr.

1900. Dräng. Vuxen: 90:- till 110:- kr. pr år
 Sätta en halv tunnå potatis.

Yngling: 50:- till 60:- kr. pr år
 Piga. Vuxen: 50:- " 70:- " " "
 Flicka: 30:- " 40:- " " "

1905. Dräng. Vuxen: 150:- " 170:- " " "

Yngling: 75:- " 90:- " " "
 Piga. Vuxen: 90:- " 120:- " " "
 Flicka: 50:- " 80:- " " "

1910. Dräng. Vuxen: 15:- " 18:- kr. i månaden

Yngling: 8:- " 10:- " "
 Piga. Vuxen: 10:- " 12:- " "

1910. Piga. Flicka: 7:- till 10:- kr. i månaden

1915. Dräng. Vuxen: 20:- " 25:- " "

Yngling: 12:- " 15:- " "

Piga. Vuxen: 15:- " 18:- " "

Flicka: 10:- " 12:- " "

1917. Dräng. Vuxen: 20:- " 40:- " "

Yngling: 15:- " 25:- " "

Piga. Vuxen: 15:- " 20:- " "

Flicka: 12:- " 15:- " "

1920. Dräng. Vuxen: 20:- " 50:- " "

Yngling: 15:- " 25:- " "

Piga. Vuxen: 15:- " 25:- " "

Flicka: 12:- " 20:- " "

1925. Dräng. Vuxen: 30:- " 50:- " "

1925. Dräng. Yngling: 25:- till 30:- kr. i månaden
 Piga. Vuxen: 25:- " 30:- " "
 Flicka: 15:- " 20:- " "

1930. Dräng. Vuxen: 35:- " 50:- " "
 Yngling: 20:- " 30:- " "
 Piga. Vuxen: 20:- " 30:- " "
 Flicka: 15:- " 20:- " "

1935. Dräng. Vuxen: 40:- " 50:- " "
 Yngling: 30:- " 35:- " "
 Piga. Vuxen: 30:- " 35:- " "
 Flicka: 20:- " 25:- " "

1940. Dräng. Vuxen: 90:- " 100:- " "
 Yngling: 60:- " 70:- " "
 Piga. Vuxen: 60:- " 70:- " "
 Flicka: 40:- " 50:- " "

45

ACC. N:R M. 15050:46.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

1945. Dräng. Vuxen: 125:- till 150:- kr. i månaden.
 Yngling: 80:- " 110:- " "
 Piga. Vuxen: 70:- " 80:- " "
 Flicka: 50:- " 60:- " "

46

1950. Dräng. Vuxen: 180:- " 200:- " "
 Yngling: 150:- " 170:- " "
 Piga. Vuxen: 90:- " 100:- " "
 Flicka: 60:- " 80:- " "

1951. Dräng. Vuxen: 200:- " 250:- " "
 Yngling: 175:- " 200:- " "
 Husföreståndarinnor: 175:- kr. "

1955. Dräng. Vuxen: 300:- " 350:- " "
 Yngling: 225:- " "
 Husföreståndarinnor: 200:- " "

1958. Dräng. Vullen: 350:- kr. i månaden
 Ungling: 250:- " " "
 Husförestånderinna: 225:- " "

1960. Dräng. Ungling: 275:- " "
 Husförestånderinna: 225:- " "

Allt fritt ingår i dessa löneutgifter,
 såsom mat, husum och tvätt.

Anställda arbetare vid prästgården i
 Värö 1960. Timlön: 3,50 - 4:- kr.

Ovanstående utgifter bör betraktas
 som ett försök att i stora drag ge en över-
 sikt av löneutvecklingen på jordbrukets
 område i Värö under ett sekel.